

PAAVO
RINTALA

MUMMONI JA
MARSKIN
TARINAT

SAGA
ESMMONT

PAAVO
RINTALA

MUMMONI JA

MARSKIN

TARINAT

Paavo Rintala

Mummon ja marskin tarinat

SAGA Egmont

Mummon ja marskin tarinat

Cover image: INTERFOTO / Alamy Stock Photo, Shutterstock
Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa
julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1962, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont
All rights reserved
ISBN: 9788726547146

1. e-book edition, 2020
Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means without the prior written permission of the publisher, nor, be
otherwise circulated in any form of binding or cover other than in
which it is published and without a similar condition being imposed on
the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Ensimmäinen luku

1

MARSKI

On alkanut sataa sillä välin kun hän oli löylyssä, ja ilta on tummumistaan tummunut ja käynyt pehmeäksi. Hän työntää saunan ulko-oven auki, kiirehtii laiturille ja siitä veden ääreen. Järvellä on jo pimeä ja metsän yllä raskaita pilviä ihan matalalla. Sade ropisuttaa vettä ja laituria.

Hän sukeltaa.

Kun hän viiden kuuden metrin päässä nousee pintaan, kuuluu takaa molskaus. Adjutantti siellä pulahti veteen. Varmasti empimisen ja manailun perästä. Lieneekö ihan kiroillut mielessään häntä, vanhaa ukkoa, kun pitää vielä syyskuun lopullakin mennä järveen, kuin kiusalla. Niinpä kai.

Hän lähtee uimaan kaukana hämärässä häämöttävää kahdenkymmenenviiden metrin merkkipaalua kohti.

Kumma miten pimeä tasaa välimatkat tai tekee ne melkeinpä olemattomiksi: se mikä vielä vähän aikaa sitten, saunaan mennessä, näytti olevan kaukana, on nyt lähellä. Metsänraja tai taivas. Kun hän tuli saunaan, taivas oli korkealla ja kirkas. Nyt se on järven pinnan tasalla. Ja merkkipaalu. Pari minuuttia sitten, kun hän seisoi laiturin päässä, se hukkuu hämäärään ja tuntui olevan avaruudessa. Nyt se on tuossa. Niin kuin aika olisi pysähtynyt ja hän pystyisi kokemaan neljännen ulottuvuuden: hetkistä välittämättä vapaasti liikkumaan aika-akselilla kuin valo.

Adjutantti kuuluu porskivan kaukana takana, jossakin laiturin lähellä. Nyt kiipeää laiturille. Taisi tulla kylmä nuorelle miehelle. Siltalankut vain notkuvat, kun se juosta kipittää saunalle.

Hän kääntyy selälleen ja huutaa sinne päin mistä juoksu kuului, pimeään:

— Joko everstiä rupesi paleltamaan.

Pimeästä avaruudesta kuuluu täsmällinen vastaus:

— Vähän kirpaisee, herra marsalkka!

Hän jatkaa selällään uiden viidenkymmenen metrin paalua kohti, sinne päin, missä se näkyisi, jos olisi kirkasta. Pisaroita putoilee kasvoille. Pilvet varmasti liikkuvat, koska metsä humisee. Liikettä ei näe. Sen tietää vain metsän äänistä.

Merkkipaalua ei ilmesty hämärästä. Hän on uinut vikaan, liiaksi vasemmalle. Hän kääntyy ja alkaa uida rantaa kohti, sinne, missä laiturin ja saunan ääri viivat häämöttävät.

Hän nousee järvestä, karistaa veden iholta laiturin portailla, kiipeää laiturille, kävelee lankkuja pitkin, kunnes ne loppuvat, sitten jalat tuntevat pehmeän märän hiekan ja siltä hän pujahtaa saunan etuhuoneeseen.

Eversti hieroo lihaksiaan.

— Everstiä taisi ruveta paleltamaan?

— Kyllä vähän, herra marsalkka.

— Ei se enää ole kesävettä.

— Syksy on, herra marsalkka. Kyllä sen ainakin järvestä tuntee.

— Minä tunnen sen paljon helpommin monista muista merkeistä kuin vedestä. Katsokaas, eversti, tämä asia on näin: kun tulee vanhaksi, nahka parkkiintuu, mutta ajatus empii ja käy varovaiseksi; teillä nuorilla on päinvastoin: herkkä nahka kylmälle vedelle, mutta rohkea ajatus kannustamaan tekoja ja nahan alla sykkiviä tunteita. Se on

niin, että kettukin tulee varovaisemmaksi ja varovaisemmaksi, mitä enempi sille ikää karttuu.

— Voi olla, herra marsalkka.

— Ei voi vaan on. Niin juuri se on. Vieläkös eversti tulee löylyyn?

— En tule, herra marsalkka. Minulla on kova jälkihikoilu. Jos minä vielä menisin löylyyn, minun pitäisi mennä uudelleen järveen.

Hän kiipeää yksin lauteille, oikaisee itsensä, nostaa jalat kattoon ja sulkee silmänsä. Kuuluu miten ovi käy. Sitten varovaisia askelia.

— No korpraali, vettä kiville!

— Vettä kiville, herra marsalkka!

Korpraali viskoo kauhalla noin desilitran suuruisia vesimääriä vähän kerrassaan kiukaalle, niin kuin hän on tätä opettanut.

Se tuntuu istahtavan penkille odottamaan.

— Ei sinun tarvitse jäädä odottelemaan. Heitä kerta vielä, niin että kivet sihisevät hiljalleen, sitten saat mennä.

— Kyllä, herra marsalkka.

Kiuas vastaa, kun vesi putoaa kiville. Lämpö nousee. Sitten askelet siirtyvät ovelle.

— Kiitoksia paljon korpraali. Sauna oli hyvä, kivet sopivan kuumat ja kitkuttomat. Olette vapaa tältä illalta. Hyvää yötä, korpraali.

— Hyvää yötä, herra marsalkka. Jaa, sytytänkö minä valot?

— Ei tarvitse.

— Hyvää yötä sitten, herra marsalkka.

Oven kolahdus. Korpraali on pujahtanut ulos. Löyly nousee yhä. Jaloissa tuntuu jo polte. Kivien hiljainen sihinä täyttää pimeän. Kattoon ja ikkunaan ropisee sade.

Silmäluomet tuntuvat raskailta. Sitä mukaa kuin löyly vähenee käy yhä työläämmäksi saada silmiä auki. Alkaa

raukaista. Pitäisi nousta, valella itsensä kylmällä vedellä ja kiiruhtaa sisään, työhön. Työhön? Samaa painostavaa oloa aamusta iltaan. Päivästä päivään pitäisi olla selvä käsitys armeijan koko tilasta, ja varsinkin pitäisi pystyä vaistoamaan, mitä miesten mielessä todella liikkuu.

Talvisodan aikana semmoinen tuntuma vielä olikin, vaikka minä silloin ajoittain luulin, etten jaksaa ponnistaa enempää, että jo seuraavana päivänä minä menetän otteeni. Silloin minä en epäillyt. Siinä se.

Entä nyt?

Ainaista painetta ja väsymystä. Joskus siinä välissä tämmöinen pieni hetki kuin aika olisi pysähtynyt. Tässä voi levätä. Ikävintä onkin, että minä todella haluaisin jäädä tähän näin lepäämään ja kuuntelemaan kaikkea mikä on. Näin ei tarvitse pinnistellä viimeisiä voimia. Tämmöisinä hetkinä omatunto ja aivot kuiskuttelevat, että olisi viisainta laatia viimeinen päiväkäsky armeijalle ja luovuttaa paikka jollekulle nuoremmalle miehelle.

Ja kaikkein ikävintä on se, että minä jo nykyisin saatan ihan rauhassa kuunnella tämmöisiä ajatuksia. Talvisodan aikana ne eivät tulleet mieleenikään.

Mutta Jumala paratkoon, viimeinen päiväkäsky minun olisi pitänyt allekirjoittaa jo vuonna neljäkymmentä. Nyt se on myöhäistä. Sillä armeija ei ole perusolemukseltaan yhtään rohkea eikä yhtään päättäväinen, ei sillä ole malttia eikä harkintakykyä. Ne kaikki se joutuu lainaamaan ylipäälliköltä. Valkoinen armeija sai rohkeutensa minulta vuonna 1918 ja vuonna 1940. Se oli urhea armeija, ja minä tiesin, mitä sen mielessä liikkui. Mutta nyt, mistä se lainaa rohkeutensa, kun minullakaan ei sitä enää ole. En voi muuta kuin toivoa, että se lainaisi minun harkintakykyni ja maltillisuuteni.

Sen takia ja yksinomaan sen takia minä vielä olen mukana ja minun on noustava, mentävä valelemaan itseni

kylmällä vedellä ja pukeuduttava ja painuttava työhön.

Hän nousee, menee pesuhuoneeseen, ottaa kylmän suihkun, ravistelee veden iholta ja työntää auki pukuhuoneeseen vievän oven. Eversti ojentaa hänelle pyyhkeen.

— Kiitoksia. Tietääkö eversti, mikä on kaikkein tärkeintä päällikön suhteessa miehiin, kun on sota?

— Se että miehet rajattomasti luottavat päällikköön, herra marsalkka.

— Tietysti, mutta se on vastaus aivan eri kysymykseen. Tuo minkä te sanoitte, olisi vastaus näin muotoiltuun kysymykseen: mikä on tärkeintä miesten suhteessa päällikköön. Eikö niin?

— Aivan niin, herra marsalkka.

— Mutta minä kysyinkin toisin päin.

— Siinä on varmasti monia tärkeitä näkökohtia, herra marsalkka.

— Minä kysyin, mikä on tärkeintä!

— Sitä minä en osaa näin äkkiä sanoa, herra marsalkka.

— Ei teidän tarvitse sanoa äkkiä, minä kysyin tiedättekö vai ette!

— En tiedä, herra marsalkka.

— No arvatkaa sitten.

— Se että myös komentaja luottaa alaisiinsa upseereihin ja miehiin ja tietää heidän tekevän kaikkensa toteuttaakseen komentajan tahdon.

— Oho. Niin tapahtuu vain Tk-miesten sotakuvauksissa. Kokenut komentaja ei ikinä voi edes kuvitella semmoisia. Mutta tärkeintä on se, että päällikkö tietää, komensipa hän sitten divisioonaa, armeijakuntaa tai armeijaa, tärkeintä on että hän tietää, mitä miesten mielessä todella liikkuu; että hän tuntee heidän ajatuksensa ja voi vaikuttaa niihin. Minäpä kerron teille yhden esimerkin, eversti. Vuosina seitsemäntoista ja kahdeksantoista venäläinen komentaja ei

tiennyt eikä osannut ymmärtää, mitä venäläisen sotamiehen mielessä liikkui. Siitä oli seurauksena Venäjän tuho. Ja minun on sanottava vielä tähän, eversti, että minäkään en tiennyt, tai tiesinhän minä, mutta meitä, jotka sen tiesimme, oli liian vähän. Ja nyt, kaksikymmentäneljä vuotta myöhemmin tilanne on aika lailla samanlainen, tai pian alkaa olla ... Meidän on aika pukeutua, eversti.

Kun hän tuntia myöhemmin iltaesittelyssä kuuntelee huoltopäällikön selontekoa miehistön tappioista, häntä raukaisee. Mielikuvat liikkuvat vielä ensimmäisessä maailmansodassa. Sanoiko hän tosiaan adjutantille, etteivät venäläiset komentajat tienneet, mutta että hän tiesi. Tiesikö hän todella? Ei hän tainnut sitä sittenkään tietää. Ja nyt ollaan syksyssä 1942. On se kumma, että täytyy kulua kaksikymmentäviisi vuotta, ennen kuin pystyy huomaamaan, että on saattanut erehtyä.

— ... niin että tappiot elävän materiaalin osalta ovat olleet suuret verrattuna syyskuun kahden viimeisen viikon tappioihin. Ja lokakuun ensimmäisellä viikolla sattui ...

Mutta nyt on tilanne aivan toinen. Tappiolistat ja mielialatutkimukset pitävät yhtä. Armeijan henki on hyvä.

Eihän siitä ole kauan, kun minä kävin rintamalla. Ja sama tunto kuin vuosi sitten täytti taas mieleni: että me olemme yhtä, sotamies ja minä.

— Millä rintamanosalla on eniten tappioita? hän kysyy everstiltä. Tämä selailee papereitaan, ojentaa kätensä, vie kynän kartalle ja alkaa vetää sitä etelästä pohjoiseen, Syväriltä Kiestinkiä kohti. Kynä pysähtyy välillä milloin millekin kohtaa kartalla ja eversti puhuu.

— Tässä on kukkula 407. Sen vieressä toinen samanlainen, herra marsalkka. Koska viholliset ottivat sen haltuunsa kesällä, meidän oli otettava se takaisin ennen talven tuloa. Siitä hallitsee ympäristöä. Se on hyvin tärkeä asema kaistalla toimiville joukoille. Sitten on tällä kaistalla

mutka rintamalinjassa. Se on nyt suoristettu hyökkäyksellä. Marsalkka katsoo karttaa. Everstin kynä pysähtyy erääseen pisteeseen Karhumäen rintamanosalla. Eversti puhuu.

Minähän kävin tuolla viime kesänä. Juuri tuossa.

Hän kuulee everstin äänen ja alkaa tuijottaa karttaa, kynää ja everstin kättä. Siinä on pitkät hennot sormet, pianistin sormet; kädenselässä vaaleita ohuita ihokarvoja, yksi paksumpi vaaleansininen suoni joka haarautuu kahdeksi. Keskisormen ja nimettömän rystyt punoittavat vähän. Ne ovat siinä vierekkäin samalla lailla kuin kaksi kukkulaa tuossa pisteessä, jonka päällä on everstin kynän kärki. Eteentyönnetyt hyvät asemat. Kesällä vihollinen oli vallannut niistä toisen ja toisesta käytiin taisteluja.

Jos tämä olisi tapahtunut ensimmäisen maailmansodan aikaan, minä olisin empimättä käskenyt luovuttaa molemmat kukkulat ja vetää rintamaa parisataa metriä taakse päin. Olisi se oiennut silläkin tavalla eikä olisi miehiä mennyt turhan takia. Mutta nyt on tilanne aivan toinen. Joukkojen mieliala sen ratkaisee. Nyt minä komennan sotilaita, jotka tietävät miksi he taistelevat, eikä niin kuin Puolassa ja Karpaateilla 1917. Vaikka lieneekin mahdotonta, että Saksa saisi täydellisen voiton, yhtä mahdotonta on, että se kärsisi perusteellisen tappion. Armeija ei kenties pysty järjellä tätä ymmärtämään, mutta minä olen varma, että jokainen mies, köyhimmänkin mökin poika pystyy sen kokemaan. Hän tietää olevansa oikealla asialla ja se on tärkeintä. Tai: vielä tärkeämpää on se, että ylipäällikkö tietää miesten tuntevan niin ja tietää, että miehet uskovat sen. Kun näin on, kukkulat vallataan takaisin, jotta joukkojen henki pysyy lujana. Se on yhtä tärkeätä kuin rintamalinjojen oikaisu.

Saunominen tuntuu vielä, raukaisee mukavasti. Everstin ääni surisee mielessä. Väsyttää.

— ... operaatioiden tuloksena rintamalinja on suoristunut ... loppupäätelmänä voidaan todeta, että menetykset suhteessa saavutettuihin tuloksiin ovat olleet kohtuulliset.

— Hyvä on, kiitoksia eversti. Meillä on vain yksi tärkeä asia ja se on se, että meidän on aina pidettävä mielessämme, miten pieni on Suomen armeija. Ei yksikään mies ole merkityksetön.

— Kyllä, herra marsalkka.

— Minä toistan tämän aina, koska minä vähän luulen, että te nuoret miehet ette sitä kaikistellen tajua. Hyvää yötä.

— Hyvää yötä, herra marsalkka.

Everstin kynä on painanut kartan sellofaanisuojuukseen pienen pisteen. Ei se iso ole, mutta kyllä sen näkee selvästi vanhoillakin silmillä. Everstillä on ollut varmaan jotakin mielessä, kun se on painanut tuon kukkulan kohdalla noin kovasti kynänpäätä karttaan.

Mutta sehän on se sama piste, jossa minä olin viime kesänä. Juuri tuossa minä kävin etulinjassa. Ja tuo kukkula oli silloin venäläisillä. Olivat ottaneet sen meikäläisiltä keskellä kirkasta päivää. Silloin minä suutuin kaistan komentajalle ja armeijakunnan komentajalle. Että nämä menevät antamaan venäläisten ottaa hyvän tukikohdan ja vielä keskellä päivää.

— Miksei kukkulaa ole vallattu takaisin, kenraali?

— Ajateltiin, ettei kukkulan menetys tuota puolustuksellemme haittaa, herra marsalkka.

Ajateltiin ja ajateltiin. Kyllä minä tiedän, mitä armeijakunnissa ajatellaan: kaikkea muuta paitsi miehiä ja taistelumoraalin lujittamista.

— Minä en välitä siitä, mitä armeijakunnassa ajatellaan. Tukikohta on otettava takaisin.

— Herra marsalkka, kun venäläiset valtasivat sen, siinä kaatui meiltä neljäkymmentäkaksi miestä ja neljä

aliupseeria ja kaksi upseeria. Meikäläiset tekivät viimeiseen asti vastarintaa. Ja me katsoimme, ettei meidän kannata uhrata sen puolustukseen enempi miehiä, kun voimme uhrata maa-alaa. Tukikohta on kokonaispuolustuksen kannalta kuitenkin melko merkityksetön.

Niin se minulle selitti ja vetosi vielä Clausewitziin. Siihen herraan nämä armeijakunnan kenraalit osaavat kyllä vedota unissaankin ... Merkityksetön muka, vaikka itse sanoi miten sitkeästi joukot siitä taistelivat.

— Kuulkaas nyt, kenraali, minä kai täällä ratkaisen, mikä on tärkeätä puolustuksen kokonaisuutta ajatellen ja mikä ei.

— Käskystä, herra marsalkka, se sanoi. Vieläkin se tahtoi harata minua vastaan. Jos kerran yhden ainoan kukkulan takia joukot ovat niin uhrivalmiita, että heitä kaatuu neljäkymmentäkaksi sotamiestä, ennen kuin he siitä luopuvat, niin kai se silloin on joukkojen sydäntä lähellä oleva asia. Ja tätä nämä kaiken saksalaisen ja erityisesti Clausewitzin ihailussa korpuiksi kuivettuneet armeijakunnan kenraalit eivät opi koskaan ymmärtämään.

Kyllä minä näin, että muutkin kenraalit olivat samaa mieltä.

Sodassa ei ole koskaan ratkaissut asiaa se, mitä mieltä tämmöiset korput ovat. Tärkeintä on tietää, mitä mieltä on sotamies ja toimia sen mukaan. Ja sen minä luin miesten silmistä. Silloin ja juuri sillä hetkellä niin kuin talvisodankin päivinä. Niin minä tein myös heinäkuussa 1941, kun annoin käskyn siirtyä puolustuksesta hyökkäykseen.

Tuossa on everstin kynän jälki ja kukkula on taas minulla ja sotamiehillä.

Mitäs se eversti sanoikaan sen takaisinvaltauksessa kaatuneen, mainitsiko se yleensä siitä mitään. Ei se maininnut. Se painoi vain kynää pisteeseen niin että jälki jäi.

Hän kävelee kiireesti ovelle ja huutaa:

- Päivystäjä.
- Herra marsalkka!
- Pyytäkääs eversti takaisin.
- Kyllä herra marsalkka.

Eversti tulee.

Hän koputtaa kynänpäällä karttaa.

— Te unohditte mainita tämän kukkulan valtauksesta aiheutuneet tappiot. Mitä se semmoinen on. Sivuitte minulle tärkeän tukikohdan ja siirrytte loppupäätelmiin. Kuinka monta kertaa minun pitää korostaa sitä, että minä haluan ehdottoman tarkat tiedot.

— Aha tuossa, herra marsalkka ... siinä meni meiltä kolme upseeria, kaksi kadettia, kuusi aliupseeria ja neljäkymmentäseitsemän miestä. Näin suuri luku johtuu siitä ...

Se puhuu niin hiljaisella ja surullisella äänellä, että minä keskeytän:

- Puhukaa selvemmin, että minä kuulen.
- ... johtuu siitä, että tukikohta vallattiin vasta kolmannella yrittämällä herra marsalkka.
- Hyvä on, kiitoksia, eversti.
- Hyvää yötä, herra marsalkka.

Hyvän matkaa toista joukkuetta. Olin siis kuitenkin oikeassa. Jos miehistö käy semmoisella innolla hyökkäykseen, että siitä kaatuu toista joukkuetta, tukikohta ei suinkaan ole heille merkityksetön. Semmoista henkeä on pidettävä jatkuvasti yllä.

Neljäkymmentäseitsemän. Kenties niitäkin poikia, joita minä silloin tervehdin. Pohjois-pohjalaisia poikia. Oulusta ja Pudasjärveltä. Merkillistä, miten pienet ja näennäisesti merkityksettömät asiat syöpyvät kirikkaammin mieleen kuin merkittävät ... Mikä se yksi oli ... Sotamies Kuu ... kuu ... Kuukkeli, aivan niin ... linnun nimi ... Sotamies Kuukkeli

Posiolta tai Taivalkoskelta tai Kuusamosta, tai joistakin sen puolen pitäjistä. Olisiko ollut Sallasta. En muista. Minä kyselin siltä sen kotioloista. Mökin poika. Kaksi ja puoli hehtaaria peltoa ja neljäkymmentä suota ja metsää. Jänkähän se on semmoinen suoperäinen metsä pohjalaisten murteessa vai mitä se oli. Jänkä, jänkä, jänkämiehiä.

Pieni vaalea poika. Vähän vääräsäärinen. Isot kädet ja isot jalkaterät. Saappaat näyttivät niin suurilta että vaikutti ihan koomilliselta kun pienellä miehellä oli niin isot saappaat jalassa.

— Onko sotamiehellä paria numeroa liian isot jalkineet?

— Ei ole herra marsalkka.

— Ihanko totta. Kävelkääpäs vähän, niin minä näen, miten se käy.

Ja sitten se kävellä vengoitteli muutaman askelen loitommas ja palasi taas takaisin.

— Hyvinhän se käy. No nyt minä uskon. Mikäs on sotamiehen siviiliammatti?

— Pienviljelijä, herra marsalkka.

— Ja kotipaikka?

Siinä se sen sanoi, mutta nyt hän ei sitä muista. Eikä hän sen kanssa kummempia jutellut. Mutta hän katsoi sitä tarkasti silmiin. Kun on ollut armeijassa poikasesta alkaen ja tulee kahdeksannelle kymmenennelleen, huomaa, että se vanha fraasi jota armeijassa on aina toistettu ja jota ei nuorena kornettina eikä ratsumestarina eikä vielä everstinäkään ota oikein uskoakseen, onkin täyttä totta: silmistä näkee, mikä on sotamiehen mieli. Ja näkee paljon muutakin. Vai onko niin, että vasta vanhana oppii lukemaan miesten silmistä ajatuksia. Voi olla. Vanha mies on viisas ja varovainen. Kutuzov oli vanha mies, kun hän johti Venäjän armeijaa Napoleonin vastaan. Ja hän osasi sen, mitä Napoleon ei, sillä hänellä oli kyky lukea sotamiestensä

silmistä asioita joita muut eivät pystyneet lukemaan. Siksi hän voitti. Monesti vanha päällikkö onkin voittanut vastapuolen nuoremman, vaikka aluksi on saattanut näyttää siltä, että voimat olisivat tasan tai joskus jopa niinkin, että nuoremmalla on ylivoima, mutta vanha kettu on pitänyt pintansa. Sodassa ei lopultakaan ratkaise voima eikä armeijan kunto vaan ylipäällikön maltti. Kutuzov tuntui tienneen, mitä sotamiehen mielessä liikkui. Siksi hän tappioita kärsittyäänkin pystyi voittamaan. Vaikka hänen armeijansa oli monta kertaa lyöty, sitä ei ollut voitettu. Kutuzovin Borodinon ja minun Talvisotani välillä on selvä analogia.

Talvisota oli samaa puolustustaistelua, jota minä nytkin käyn. Ja tärkeintä on tietää, että miehet ovat siitä samaa mieltä. He ovat valtuuttaneet minut ja antaneet minulle vastuun ja minä tiedän, mitä he minulta odottavat.

— Vai mitä, sotamies Kuu ... kuu ...?

— Sotamies Kuukkeli, herra marsalkka.

— No niin, sotamies?

— Kyllä tämä hommasta käypi siinä kuin kotitilan viljely. Kyllä sen nahoissaan tuntee, herra marsalkka. Niin se sanoi minulle.

— Tämä työ turvaa sen, että te ja teidän lapsenne saatte vastaisuudessa viljellä rauhassa kotitilojanne.

— Turvaa, turvaa, herra marsalkka. Mutta hyvä se silti on, että herra marsalkka on tässä hommassa keulamiehenä.

— Huomaattekos te, mitä te nyt puhutte ja kenelle?

Poika menee hämilleen, kun kenraalinkauluksinen mies häntä ojentaa.

— Minä vaan sitä, että hyvä se on kun meillä on herra marsalkka ... että ei me tässä ilman herra marsalkkaa oltaisi.

— Kenraali on hyvä eikä puutu meidän keskustelumme!

— En puutu, herra marsalkka!

Väsyttää. Pitkä matka. Istuminen autossa. Tarkastuksia ja kiertokäyntejä tukikohdasta toiseen, kun matkalle lähtee. On pakko tehdä nämäkin itse, kun armeijassa ei ole enää ketään toista samanikäistä vanhaa soturia. On se merkillistä kun kaikki tulevat ukkoikään ja putoavat pelistä. Lieneeköhän enää koko sotaa käyvän maailman armeijassa ketään toista hänen ikäistään? Ei ainakaan yhtä vastuullisella paikalla kuin hän.

Minä olen yksin. Weygand oli vielä pari vuotta sitten, keväällä ja kesällä neljäkymmentä. Fochin esikuntapäällikkönä ensimmäisessä maailmansodassa ja sitten löi Tuhatshevskin laumat Varsovan edustalla. Nyt hänkin on pelistä pois. Samoin Gamelin, vanhan kaartin mies. Poissa. Minä olen jäljellä. Minusta tuntuu, että minun pitäisi pitää oikeastaan puheeni uudestaan näille miehille. Äskeinen puhe oli liian neutraali.

— Pojat ... niin, näkemiin pojat!

— Näkemiin, herra marsalkka!

Minun on kiirehdittävä autoon, pääsen lepäämään. Käänny ja lähden. Ne katsovat jälkeeni, kun minä kävelen seurueeni keskellä kangaspolkua. Tuliko nyt kaikki sanotuksi? Vaaleita ja tummia pienikokoisia kirkassilmäisiä nuoria miehiä. Jollakin tapaa jaloja kasvoja. Minä tiedän, että ovat. Nämä luottivat minuun syksyllä ja talvella kun ylivoima näytti mahdottomalta. Ja luottivat minuun taas vuosi sitten, koska tiesivät, että armeijan oli oltava mukana tässä uudessa voimainmittelyssä ja että he saisivat palkintonsa, jota minä en voinut heille talvisodassa antaa. Mitä minulla oli heille antaa. Ei muuta kuin tappioita.

Mutta niissäkin he tiesivät, että meillä yhdessä, heillä ja minulla oli enempi kuin mitkään voitot voisivat meille antaa: kuolematon kunnia heillä ja minulla, historiamme uljain.

Ei. Minä en voi vielä mennä. Jotakin on jäänyt sanomatta. Äskeinen puhe oli ylimalkainen. Se johtui siitä, että minua väsytti. Tuli sanotuksi pelkkiä fraaseja: sotilaallisesta tilanteesta, Euroopan näköaloista, Suomen turvallisuudesta.

Minä käännyn ja katson sinne, missä ne äsken olivat. Sotamiehet ja upseerit tiiviinä rykelmänä. Siellä ne seisovat vielä. Ja asennossa vai näenkö minä oikein. Minun on mentävä sinne uudestaan. Nämä ovat kotoisin Pohjois-Suomesta ja Savosta. On puhuttava niille niiden omalla tavalla. Äsken minä puhuin niin kuin kenelle tahansa suomalaiselle sotilaille. Siitä se johtui, että minä tunsin, miten jotakin puuttui.

Eversti avaa autonoven ja ottaa asennon.

— Herra marsalkka on hyvä!

— Odottakaa vähän, minä palaan pian.

Nyt minä menen. Kävelen ripeästi, nuo ovenpitelijät eivät ehdi perässä. Minä kävelen ihan heidän eteensä. Tuossa ne ovat. Ne jäykistyvät asentoon. Muutamat koettavat piilotella äsken sytyttämiään tupakoita selän taa. Etummaisiet painautuvat takimmaisista vasten.

— Pojat! Minulle jäi semmoinen tuntu, että äsken ei tullut kaikki sanotuksi. Pohjolan tunturien sotilaat ja Savon hymyilevien kunnain miehet ...

Niinhän se oli siinä talvisodan päiväkäskyssä, mutta nyt minusta tuntuu, että se on huonosti stilisoitu. Eivät kai hymyilevät kunnaat ole yksin Savon erikoisominaisuus. Kumma kun en ole sitä aikaisemmin huomannut. Sekin olisi ollut korjattava, mutta nyt se on myöhäistä: se on jo kaikissa Suomen kirkoissa.

— ... vai onko Savossa hymyileviä kunnaita? Miten se on pojat? Eikös se olekin niin, että siellä on kivisiä peltoja, sinisiä järviä, kaskimaita ja koivikkoisia vaaroja?

— Kivisiä on pellot, herra marsalkka?

— Mikäs sotamiehen nimi on?

— Sotamies Heikkinen, herra marsalkka!

Niin niin, nimensä se sanoo, enkä minä juuri muuta voi kuin kuunnella kun se sen sanoo ja katsoa kun se ottaa asennon ja seisoo minun edessäni. Nykyisellään sekin riittää. Minä tunnen nämä miehet jo siitäkin. Tuossa niitä on. Ja vieressä vasemmalla samanlainen ryhmä ja siitä eteenpäin pohjoiseen sotamiehiä harvoissa ryhmissä. Ja tästä oikealle ja alaspäin suoraan etelää kohti: samanlaisia sotamiehiä: mustat kuraiset saappaat, harmaat likaiset puvut ja rypistyneet kenttälakit. Rintataskussa useimmiten raamattu tai virsikirja. Ja äidin ja morsiamen taikka vanhan isän kirje kotoa. Palanen kotiseutua taskussa ja mielessä: luja silta sieltä kotipelloilta ja kodin miljööstä tähän tehtävään. Armeija, mutta minkälainen armeija: ei loistavaasuinen valloittajakaarti vaan tosi joukko. Näissä on samaa henkeä kuin Pohjanmaan nuijamiehissä vuonna kahdeksantoista. Silloin minä sitä kummastelin, mutta en nyt. Nyt minä ihailen sitä. Ei mitä tahansa elävää materiaalia vaan näihin olosuhteisiin parasta mahdollista laatua, kallista ainetta, jota ei saa tuhлата kevytmielisesti. Olisipa minulla tätä enemmän, mieslukuisemmin, minä tuntisin itseni rikkaaksi päälliköksi, rikkaimmaksi Mustaltamereltä Arkangeliin. Tällä joukolla Leningradin kukistaminen ei olisi temppeu ei niin mikään. Mutta minulla on näitä liian vähän. Ja Pietari on kanavien kaupunki. Ja minä tunnen myös venäläisen sotamiehen. Jos se ei kerta lähde hevillä Stalingradista vaikka saksalaiset ovat jo kaupungin keskellä, se on sama sotamies kuin vuonna kuusitoista. Ei se lähde hevillä Pietaristakaan. Kaupunkia on saksalaisten lähes mahdoton valloittaa, vaikka aikaisemmat länsirintaman tapahtumat erehdyttivät tarkkailijat kuvittelemaan ettei juuri mikään ole Saksalle mahdotonta. Näillä minä kyllä ottaisin Pietarin, mutta näitä

minä en anna, näin kallista materiaalia ei haaskata kevytmielisesti.

Jo vuoden ja vähän toista on Pietarin kohtalo ollut minun käsissäni.

— Sotilaat, kuulkaa vanhan soturin sana ja uskokaa miestä, joka on taistellut monilla rintamilla ja oppinut näkemään monenmoisia sotilaita. Jos teitä olisi enemmän, te olisitte armeija, joka pystyisi ratkomaan maanosien kohtaloita. Mutta se on Korkeimman kädessä, Kohtalon ohjattavissa, ei teidän eikä minun. Joka tapauksessa te olette suorittaneet urotöitä, jotka vuosisadasta toiseen tulevat himmentämättöminä loistamaan ei ainoastaan Suomen vaan koko sivistyneen maailman historian lehdillä. Vielä kerran: vanhan soturin koruton kiitos teille kaikille, pojat!

Hiljaisuus.

Lintu se tuolla männikössä, mutta mikä lintu? Minä lähden. Mitäpä muuta minä voisin heille sanoa. Tätä he odottavat ja vain tätä minä voin puhua. Mutta he tuntevat sen syvästi niin kuin minä. Ylipäällikkö puhuu sotilaille vain sen, mitä ylipäällikön on soveliasta puhua sotilaittensa edessä. He tietävät, että siihen sisältyy muutakin. Ja sen he osaavat lukea minun silmistäni ja minun olemuksestani niin kuin minäkin osaan lukea sen heidän silmistään ja olemuksestaan.

— Näkemiin pojat!

— Näkemiin, herra marsalkka.

Minä menen autoon ja sitten sinne, mihin nämä herrat suvaitsevat minut kyyditä. Nyt armeijakunnan komentaja kopsauttaa saappaansa yhteen. Aikooko se jäädä tänne? Tietysti. Täällähän se oli minua vastaanottamassa, eihän se autoon sovi. Minun on kai hyvästeltävä. Mutta miten kenraalin arvoinen mies pitää noin veltosti saappaat

jalassa, nilkoista ihan haitarilla kuin mitkäkin rengin jatsarit. Ohoh.

— Näkemiin kenraali.

— Näkemiin, herra marsalkka.

Kuski käynnistää, surinaa ja pärinää, santa nousee ilmaan, nyt mennään. On se kumma, että vasta vanhana päällikkönä tuntee halua jutella sotamiehen kanssa enemmän ja yksityiskohtaisemmista asioista. Nuorempana, vielä ratsumestarina tai everstinä, kun armeijan arvojärjestelmä ei vielä olisi niin paljon esteenä ja miesten kanssa voisi jutella helpommin, ei tunne siihen minkäänlaista tarvetta; luulee kyllä käsittävänsä kaiken, mitä sotamiehen pitää tietää. Vasta kun tulee vanhaksi ja toimii ylipäällikkönä alkaa kiinnostua sotamiehen todellisesta maailmasta. Silloin on jo arvojärjestelmä niin paljon esteenä, ettei marsalkka voi kysyä mieheltä juuri muuta kuin kotipaikan ja nimen ja onko naimisissa vai naimaton, tyttöjä vai poikiako lapset, ja miltäs elämä tuntuu ja muuta samanlaista. Ja sotamies vastaa niin kuin ylipäällikölle kuuluu vastatakin.

Mutta mitä se puhuisi, jos se voisi puhua toisin.

Onneksi minä tiedän, että tämä sotamies ei valehtele. Että se puhuisi ihan samaa, mitä minä nyt sen silmistä luen. Ja kenties minun olisi vaikeampi ymmärtää sen murteellista puhetta, sutkauksilla höystettynä, kuin tätä suoraa silmien kieltä. Tämä on puhdasta asiaa, helppoa ymmärtää.

Ja vaikka mies vähän yrittäisikin olla minun edessäni niin kuin esimiehen edessä ollaan, minä näen silti, mitä sen mielessä liikkuu. Ei se enää voi minua pettää. Olen katsonut jo niin syvälle sen silmiin ettei se itse sitä arvaakaan.

Saalista sotamies aina tahtoo vaikkei se sitä ylipäällikölle uskalla sanoa. Saalista sinäkin tahdot, sotamies. Ja tulet sitä vielä saamaankin. Tämä on sinun elämäsi suurin

seikkailu. Tämä retki niin kuin talvisotakin on se, joka antaa sisällön ja viehätyksen sinun elämällesi, sotamies. Sitä sinä muistelet lopun ikääsi ja sitä muistelevat sinun lapsesikin. Sinä saat siitä kunnian, ja saaliin saat myös. Tulet saamaan. Tässä ei voi käydä niin, että sinä jäisit kokonaan ilman saalista niin kuin tähän saakka olet jäänyt, Suomen sotamies. Mutta nyt et jää. Ja kunnia sinulla jo on, kunnia semmoinen, että harvalla toisella sotamiehellä yhtä puhdas ja kirkas kuin sinulla. Kenties sinä nyt ajattelet, että Saksan aseet saavuttavat täydellisen voiton. Ajattele vain niin. En minä sinua siitä moiti. Se pitää sinut virkeänä. Sinulla on toiveita saaliista ... Minä en paljasta sinulle kaikkia epäilyksiäni. Vanhukset epäilevät aina. Sinun ei tarvitse niistä tietää. Vaikka minä en uskoisikaan Saksan selviävän tästä leikistä yhtä kunniakkaasti kuin sinä ajattelet, se ei haittaa meidän yhteistä asiaamme, sitä, mikä on tärkeintä meille molemmille: Suomen armeijan menestystä ja onnea. Missään tapauksessa Saksa ei voi niin perusteellisesti hävitä, että sinä jäisit ihan ilman saalista. Ne ajat ovat jo ohi, jolloin hävitettiin niin perusteellisesti. Ja saaliskin sinulla jo oikeastaan on, sinä et vain huomaa sitä: tappion jälkeen olet ollut mukana voitollisessa taistelussa. Suurin saalis on se, mutta yhä sinä vain himoitset maallista tavaraa. Minä olen lukenut senkin sinun silmistäsi. Pietaria sinä kärtät minulta. Mutta sitä minä en ota. Sinulle saa riittää minun sanani, että minä pystyisin valtaamaan sen sinun kanssasi. Anna saksalaisten ottaa se, jos heissä on miestä siihen, mitä minä kyllä yhä enemmän ja enemmän epäilen. Viime kesänä minä vielä uskoin, mutta nyt en ole siitä yhtä varma. Syksy sen näyttäköön. Mutta sinä et siihen koske. Se on pääasia.

Kun minä en nyt anna sinun ottaa Pietaria, minä varmistan sinulle saaliin, jota sinä aina toivot. Sillä vaikka sinä olet paras tuntemistani sotilaista, sinä olet kuin oletkin

pohjimmiltasi ihan samanlainen sotamies kuin muutkin, joiden silmiin minä olen katsellut: saalista, saalista sinä toivot.

Odota. Ja kestä paikallasi vielä vuosi tai puolitoista. Eivät punaisen Venäjän voimat riitä loputtomiin. Tulee rauha.

Nyt minä nousen ja menen nukkumaan. Toivottavasti minun ei tarvitse kauan valvoa vuoteessa, minähän olin saunassa. Ja saunan päälle saa paremmin unen kuin muulloin.

Mitenkäs se eversti sanoikaan: neljäkymmentäseitsemän miestä sillä kukkulalla, jonka luona minä kävin. Hyvän matkaa toista joukkuetta. Kenties samoja miehiä joille minä pidin puheen. Kaksikin kertaa.

Nyt minä menen.

Tuossa on päivystäjä. Sen saappaat ovat lypsyssä nilkoista. Enkö minä jo tänään huomauttanut asiasta yhdelle kenraalillekin.

— Alikersantti, vetäkääs saappaanvarret suoriksi.

— Kyllä, herra marsalkka.

— Noin. Nyt ne näyttävät saappailta. Saapas on sotilaan jalkine ja tärkeä osa sotilaan ulkonaisesta tuntomerkistä, asepuvusta. Kuten juhlapuku siviilissä tekee miehen juhlamielen, niin asepuvu sodassa ... eikö niin alikersantti.

— Kyllä, herra marsalkka.

— Olettehan te ollut siviilissä ja pistänyt pyhäisin päälle paremmat vaatteet.

— Kyllä olen, herra marsalkka.

— No eikös tunnu juhlallisemmalta, kun kävelee kirkkoon sunnuntaiaamuna pyhäpuku päällä.

— Kyllä tuntuu, herra marsalkka.

— No niin. Noin sotilaan saappaiden pitää olla.

Pikkuseikka, mutta tärkeä seikka. Ja juuri pikkuseikat pitävät armeijan koossa, nimittäin siinä tapauksessa, että pikkuseikat ovat järjestyksessä. Kun sotilas tuntee

pohkeissaan koko ajan pitkät kovat saappaanvarret, hänen mielialansakin pysyy tiukkana kuten sotilaan mielen tulee pysyäkin. Tosin saappaat ja saapasvarret saattavat monta kertaa tuntua tavallisesta sotilaasta pikkuseikoilta tämmöisen valtavan materiaalisodan rinnalla. Vai saattavatko?

— Kyllä saattavat, herra marsalkka.

— Niinpä niin, alikersantti. Mutta meidän esi-isämme hakkapeliitat eivät halveksineet tämmöisiä pikkuseikoilta näyttäviä saapasvarsia. He ottivat niistä tarkan vaarin. Ja mitä he tekivät. Tiedättekö sen, alikersantti?

— En osaa sanoa, mitä he tekivät, herra marsalkka.

— He tekivät Ruotsi-Suomesta suurvallan. Sen he tekivät. Kuulkaas nyt alikersantti, juuri tämmöisissä pikkuseikoissa on asian ydin, joka tekee armeijasta yhtenäisen ja lujan. No niin, hyvää yötä, alikersantti.

— Hyvää yötä, herra marsalkka.

2

MARSKI

Uni ei tule. Niveliä kolottaa.

On alkanut tuulla. Minä käännyn ikkunaan päin ja katson ulos ikkunasta. Tunnenpahan tuulen. Yhtä pimeätä on ikkunassa ja ikkunan takana. Ja pitkä on pimeä edessä. Mitenkä pojat linjoissa! No, ne ovat nuoria miehiä eivätkä vietä vapaaehtoisesti unettomia öitä. Mutta mistä minä hankin niille valoja. Valaistus on tärkeä mielialan kohottaja etulinjoissa. Tapsi käryää pienellä liekillä, liian pienellä. Savuttaa eikä valaise. Täytyy taas huomenna muistuttaa päämajoitusmestaria, että asia on kiireellinen. Lamppuja pojille. Petromaxit olisivat parhaita, mutta mistä minä niitä tähän hätään otan. Olisi pitänyt alkaa puuhata niitä jo kesällä, mutta silloin oli muutakin puuhaamista.

Kun valaisimet ovat kehnot, tovereitten kaatuminenkin painuu kirvelevämpänä mieleen. Tapsin käryn mukana se painuu ajatuksen sokkeloihin sisälle ja jää sinne. Kun olisi petromaxeja enemmän, miehiäkin voisi kaatua enemmän ja mieliala pysyisi silti korkealla. On ruvettava välttämään vilkkaampia sotatoimia. Sotamiesten kaatuminen syksyn pimeissä oloissa tietää aina alakuloisuuden leviämistä.

Tietää se muutakin, mutta sitä en jaksa alituisesti ajatella.

Hyvä, etten sytyttänyt valoa, uni taitaa kuitenkin tulla. Mikä luitakin vielä kolottaa, vaikka olen saunassa käynyt. Ihan kuin ilmojen vaihdoksen edellä tuntuu luissa kolotus ja kolina. Jospa se ei tulekaan luista. Jossakin kuormataan raskaita tykkejä rautatievaunuihin. Lavetit kolahtelevat. Vai tuleeko se sittenkin luista. Sevastopolin rintamalta siirretään raskasta kalustoa Leningradin ympärille. Mutta eihän se voi tänne saakka kuulua. Mitenkä minä sen luissani tuntisin. Säiden muutosta se sekin enteilee. Jospa vanha sotilas tuntee sen luissaan. Tietysti tuntee, niin pitää ollakin.

Leningrad, Pietari. Saksalaiset tuntuvat olevan varmoja. Minun sopii epäillä. Siksi minä enää olenkin mukana. Se on minun velvollisuuteni. Epäillä ja olla jarruna hillitsemässä nuorten liikaa intoa. Vielä vuonna kahdeksantoista keväällä minä olisin ollut ensimmäisenä menossa Pietaria valtaamaan. Silloin oli tilanne toinen. Ja vielä viime kesänäkin minä olin kahden vaiheilla saksalaisiin nähden. Mutta Suomen armeija valtaamassa Pietaria, minun armeijani. Sitä minä en ole ottanut uskoakseni enää viiteentoista vuoteen. Neuvostoliitto ei antaisi meille ikinä anteeksi, jos me sen tekisimme. Siitä saisivat kärsiä vielä minun sotilaitteni lasten lasten lapsetkin.

Saksalaiset ovat varmoja, mutta Pietari ei ole sama asia kuin Sevastopol. Kanavien kaupunkia on vaikea valloittaa

edes saksalaisten. Saa nähdä. Vanha sotilas epäilee aina kaikkea ennen kuin uskoo. Eikä tässä armeijassa ole ketään toista, joka osaisi epäillä. Siksi minun on pakko olla mukana. Jos minä en olisi ollut mukana keväällä neljäkymmentäyksi ja aloittanut sotaa kesäkuussa, sen olisi kuitenkin tehnyt joku nuorempi mies. Ja mitä siitä silloin olisi seurannut. Missä me olisimme nyt. Ja armeijan kohtalo olisi hämärän peitossa. Sillä nuoren kenraalin viisaus on tunteen ja tahdon voimassa ja häikäilemättömän ajatuksen häikäilemättömässä toteutumisessa. Mutta vanhan sotilaan viisaus on unettomissa öissä, kyljen kääntämisissä ja luiden kolotuksessa. Kun on monien taisteluiden elämän puolelle sylkemä marsalkanhylky niin kuin minä, semmoisen viisaus on vanhan viinitynnörin viisautta: se on ollut monesti täynnä ja kokenut käymisprosessit. Nuoren kenraalin viisaudessa liehuu aina voitonusko päällimmäisenä, mutta vanhan sotilaan viisaudessa on ylimmäisenä epäily. Siinä se ero on, nykyisissä niin kuin menneissä ja tulevissa sodissa. Semmoinen marsalkka, joka ei ole epäilyä kokenut, olkoon vaikka Metusalemin ikäinen, ei vielä voi kutsua itseään vanhaksi ja kokeneeksi sotilaaksi. Mutta armeija ei saa tietää vihiäkään päällikkönsä epäilystä. Se ei saa tarttua sotamiehen mieleen, sillä epäilevä sotamies on katastrofin alku. Kokeneessa päällikössä on oltava näyttelijän vikaa: itse miettii yhtä ja armeijan edessä on toista. Riittää aivan hyvin, kun ylipäällikkö epäilee armeijan puolesta. Taistelun voittamiseksi on välttämätöntä, että miehet luottavat päällikköönsä.

Mieleen nousee sotamies.

Yhtä usein ne luottavat ja yhtä usein epäilevät.

Niistä taisteluista, joissa sotamies on luottanut päällikköönsä, jää päällikön mieleen aina jotakin unohtumatonta, rikastuttavaa. Se on syvin ja kiitollisuutta herättävin kokemus, jonka päällikkö voi tuntea. Luultavasti

maailmassa ei ole montakaan ammattia, jossa pystyisi tuntemaan itsensä yhtä rikkaaksi ja olemaan yhtä kiitollinen elämälle kuin tässä ammatissa. Toisaalta, niissä tilanteissa, joissa sotamies ei luota päällikköön, armeijan komentaminen tekee mielen murheelliseksi. Onnellinen se päällikkö, joka saa elää niin, että niitä taisteluita, joissa sotilas luottaa häneen on enempi kuin niitä toisia. Jos yksinomaan sitä pidetään mittana, minun pitäisi olla onnellinen päällikkö. Kai minä olenkin. En ainakaan ole katkera kohtalolle, sillä useimmissa tilanteissa sotamiehet ovat luottaneet minuun.

Juuri niissä tilanteissa päällikkö punnitaan.

Sillä päällikön elämässä on hetkiä, jolloin hänen on pakko heittää miehet tuleen vaikka tietää, että suurin osa niistä ei palaa takaisin. Juuri ne hetket ovat kirkkaimpia jos kohta riipaisevatkin. Turhaan eivät menneiden aikojen runoilijat ole ylistäneet taistelua. Eikä liene myöskään sattuma, että epätoivoisimmista taisteluista on kirjoitettu uljaimmat ihmishengen tuotteet.

Yksi semmoinen hetki oli minun elämässäni silloin, kun minä vuonna kahdeksantoista Tampereen taisteluissa käskin heittää ruotsalaisen vapaaehtoisrikaatin kiivaimpaan tuleen. Mutta he luottivat minuun ja minä heihin ja me yhdessä pelastimme Ruotsin sotilaskunnian joutumasta ikipäiviksi unohduksiin. Oli aika jälleen näyttää maailmalle, että Ruotsissakin oli miehiä, jotka osasivat taistella ja kaatua, kun korkeimmat arvot vaativat. Ja kun sitten kaatuneita nuorukaisia kuljetettiin tykkilaveteilla kahden hevosen vetäminä Vaasasillan yli kohti viimeistä leposijaa, oli sillalla koko Tukholma, neljässä rivissä molemmin puolin siltaa sen päästä päähän. Eikä se ollut pelkkä muistotilaisuus. Toistasataan vuoteen ei ollut Tukholmassa nähty yhtä velvoittavaa juhlaa ja sykehdyttävää näkyä. Se innosti ja antoi voimaa niin että

kaksikymmentäkaksivuotta myöhemmin Ruotsissa oltiin taas valmiita vaikka taistelemaan ja kaatumaan yhteisten arvojen puolesta, kun vuoden 1918 tilanne miltei samanlaisena tuli Suomen pienen armeijan kestäväksi.

Surunsa siinäkin. Ei teidän kaikkien olisi tarvinnut kaatua, nuoret veljet. Ei sinunkaan, Styrbjörn ... sinä olisit kesällä, jos olisit elänyt, täyttänyt vasta kahdeksantoista vuotta.

Minä näen vieläkin sinun suuret ruskeat silmäsi silmissäni. Kaunein nuorukainen, jonka olen tavannut.

— Mutta minähän luotin sinuun. Mitä minun vielä olisi pitänyt tehdä?

— Niin niin, mutta en minä tarkoittanut, että sinun olisi kuoltava. Minä olen varma, että karskeinkaan komentaja, jolla on vähänkin silmää ymmärtää nuoruutta ja nuorukaisen kauneutta, olisi sitä tarkoittanut. Minä pelkäsin sinun puolestasi. Ja toivoin mielessäni, ettet sinä ... Mutta enhän minä voinut loukata sinua sanomalla komentajallesi, ettei se päästä sinua mukaan rynnäkköön.

— Eikö päämäärä ole tärkeämpi kuin elämä?

— Voi olla. Voi olla niin.

— Mehän saavutimme päämäärämme. Mitä siitä, jos minä kaaduin.

— Mitäpä siitä, niin. Niinhän minäkin nuorempana ajattelin. Mutta kuulehan nyt, minä olen vanha mies, minä en enää näe kaikkia asioita samalla lailla kuin ennen. Mitä vanhemmaksi elän, sitä epävarmemmaksi ja epäluuloisemmaksi minä käyn. Sitä enemmän minä osaan arvostaa nuoruutta ja nuorukaisen kauneutta. Se on semmoinen asia, jota sinä et ymmärrä, mutta olisit sen kyllä ymmärtänyt, jos olisit saanut elää yhtä vanhaksi kuin minä. Ihmisellä ei ole kuin yksi elämä. Kun ehtii sen loppupäähän, alkaa huomata, että semmoinen seitsentoistavuotias niin kuin sinä, merkitseekin todellisinta

ja jossakin mielessä riipaisevinta, mitä ihminen elämänsä aikana on pystynyt kokemaan.

— Älä muistele minua äläkä minun silmiäni. Ajattele päämäärää jonka me saavutimme. Muista sitä, miten meitä vietiin Vaasasillan yli. Ihmisiä molemmin puolin viidessä kuudessa, seitsemässä rivissä. Musta ratsu etummaisena. Sitten kahden valkoisen hevosen vetämänä tykkilavetti. Niillä valkoinen arkku. Siellä minä. Neljä karoliinipukuista sotilasta molemmin puolin. Upseeri takana marssimassa. Sitten omaiset. Sitten toinen tykkilavetti. Kaksi hevosta ja valkoinen arkku ja karoliinit. Sitten kolmas, ja yhä uusia Vaasasillan päästä päähän. Kaiken yllä surumarssi.

— Se teki Ruotsista ja Suomesta jälleen todellisia veljeskansoja. Sen pohjalta oli mahdollista suuri vapaaehtoinen apu, jonka sinä sait talvisodassa. Yhdessä vuodatettu veri sitoo ja yhdistää enemmän kuin mitkään päätökset ja millään tasolla käydyt neuvottelut.

— Voi olla, että olet oikeassa, mutta minä en ole enää siitä yhtä varma kuin olin silloin. Kyllä minä tiedän, että päällikön pitäisi alinomaa tarkkailla vain kahta asiaa: maastoa ja miesten mielialaa. Sillä lailla kapteeneista tulee everstejä ja eversteistä kenraaleita. Ihmisellä, komentajallakin on vain kaksi kättä, ja jos tavoittelee muita siinä samassa niin aina jossakin kohdassa erehtyy. Mutta kun tulee vanhaksi, alkaa tuntua siltä, että on olemassa jokin kolmaskin käsi jolla voi kurkotella eteenpäin ja kahmia kokemuksensa piiriin semmoisia seikkoja joita ei ennen ole edes seikoiksi älynnyt.

Ja kun sillä kolmannella tavoittelee tämänkaltaisia seikkoja, ei voi mitään, että ne joskus koskettavat arkaan kohtaan vanhan päällikön mielessä.

Toinen samanlainen tilanne oli helmi-maaliskuussa vuonna neljäkymmentä.

Siinä suomalaisen sotamiehen mieliala ja veri pantiin koetukselle ja se kesti ja se voitti.

Pantiin siinä koetukselle muutakin: minun, vanhan soturin koko elämäkokemus. Sekin kesti ja voitti.

Sillä aseissa on isänmaan turva. Aina on ollut ja on aina oleva.

Minä olen sen näyttänyt tälle kansalle, minä ja ne miehet, jotka ovat luottaneet minuun.

— Aseissako, näissä pyssyissä? Katso nyt itse, herra marsalkka ja sotamarsalkka. Tämmöisillä näin meidän on ollut tapeltava.

— Te tappelitte erinomaisesti!

— Joo. Mutta meillä oli liian vähän patruunoita. Ja oltiin väsyneitä. Yli puolet kuoli siitä joukosta joka oli mukana helmi-maaliskuussa etulinjassa Karjalan kannaksella ... Sinä käskit meitä ja me toteltiin, herra marsalkka.

— Niin minä tein. Ja jos sinä nyt eläisit, sinäkin ymmärtäisit, ettei sinun kuolemasi ollut turha. Sillä ostettiin kansan yksimielisyys. Eikä totisesti mikään uhri ole liian kallis semmoisen päämäärän saavuttamiseksi. Valkoinen risti sinun haudallasi velvoittaa vielä sinun lasten lapsiasikin yksimielisyyteen.

— Minä epäilen, herra marsalkka.

— Mitä, mitä sinä puhut?

— Siinä on toinenkin puoli siinä asiassa, herra marsalkka.

— Nyt minä en ymmärrä sinua.

— Mikset sinä vetänyt linjaa parisataa metriä taemmas. Olisit vain käskenyt, kyllä kenraalit olisivat totelleet, vaikka vastahakoisesti, mutta totella niiden vaan olisi pitänyt. Vaikka ne sotahulluudessaan tapattaisivat meidät kaikki, totella niiden vaan täytyy, kun sinä käsket. Jo toissa kesänä, neljäkymmentäyksi, ne olisivat tapattaneet suurimman osan meistä, ellet sinä olisi ollut niitä hillitsemässä ... Olisit